

ЗНАЧЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ В ХОДІ АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Калугін В. Ю., Феськов М. М.

У межах наданих повноважень підрозділи кримінальної поліції здобувають достатній масив інформації про злочинну діяльність, зокрема про представників організованої злочинності. У зв'язку із зазначеним, надважливим завданням є застосування інструментів, які надади б можливість опрацювати значні обсяги наявних даних.

Одним із таких інструментів у діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України є кримінальний аналіз - специфічний вид інформаційно-аналітичної діяльності, що полягає в ідентифікації та якомога точнішому визначенні внутрішніх зв'язків між інформацією (відомостями, даними), що стосуються злочину, і будь-якими іншими даними, отриманими з різних джерел, їх використанням в інтересах ведення досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності.

Положення статті досліджують поняття та значення достовірності інформації для проведення кримінального аналізу, розглянуто критерії достовірності інформації. Розглянуто питання щодо особливості проведення оцінки достовірності інформації, та наголошено, що в ході визначення достовірності інформації особливе значення має безпосередня оцінка надійності джерела та достовірності відомостей інформації. Для оцінки та визначеності достовірності інформації отриманої в інформаційному просторі враховуються її властивості - сумнівність викладених фактів, емоційне забарвлення контенту, тональність контенту по відношенню до деякого об'єкту чи події, сенсаційність контенту, прихований зміст контенту. Щоб максимально зменшити цей суб'єктивізм, в основу оцінок пропонуються ключові критерії достовірності інформації, які, на відміну від оцінок, здебільшого цілком вимірювані: критерій балансу інформації, критерій відокремлення фактів від думок, критерій подачі точності та достовірності інформації, критерій повноти інформації. Таким чином, існує необхідність у створенні алгоритму оцінки достовірності інформації в інформаційному просторі, завдяки якому з'являється можливість досліджувати інформаційні ресурси на наявність впливу на них, своєчасно виявляти проблеми інформаційної безпеки.

Крім того розглянуто та проаналізовано визначення достовірності інформації, об'єктів та суб'єк-

тів інформації, які стануть першим кроком для розроблення такої методики, яка буде виявляти вплив на достовірність інформаційних ресурсів. Під терміном достовірність інформації слід розуміти наближеність інформації до першоджерела та адекватне сприйняття об'єкта розгляду суб'єктами системи інформаційного простору. Останнім часом значно поширився вплив на достовірність інформації, а отже з'явилося таке явище, як фальшива інформація. Подібна інформація, зокрема, недостовірною, розповсюджуються з великою швидкістю, поступово поповнюючись новими подробицями, які є реакцією індивідуумів.

Ключові слова: кримінальний аналіз, достовірність інформації, оцінка інформації.

Kalugin V. Yu., Feskov M. M. Significance of information reliability in the course of analytical activities

The article considers the criteria for the reliability of information. The term of validity of the information is determined. It has been established that an important stage in the selection, development of methods and mechanisms for ensuring the reliability of information is the analysis of its processing processes. The definition of the assessment of the reliability of information is given, and it is also established that the difficulty of assessing the reliability of information is the assessment of information. To assess the reliability of information, such signs as the dubiousness of the stated facts, the emotional coloring of the content, the tonality of the content in relation to some object or event, the sensationalism of the content, the hidden meaning of the content are offered. In order to reduce this subjectivism as much as possible, key criteria for the reliability of information are proposed as the basis of evaluations, which, unlike evaluations, are mostly completely measurable: the criterion for the balance of information, the criterion for separating facts from opinions, the criterion for the accuracy and reliability of information, and the criterion for completeness of information. Thus, there is a need to create an algorithm for assessing the reliability of information in the information space, which makes it possible to examine information resources for the presence of influence

on them, to identify information security problems in a timely manner.

In addition, the determination of the reliability of information, objects and subjects of information, which will be the first step for the development of such a method, which will reveal the influence on the reliability of information resources, is considered and analyzed. The term reliability of information should be understood as the closeness of information to the original source and adequate perception of the object of consideration by the subjects of the information space system. In recent times, the influence on the credibility of information has spread significantly, and therefore such a phenomenon as fake information has appeared. Such information, in particular, unreliable, spreads with great speed, gradually replenished with new details, which are the reactions of individuals.

Key words: *criminal analysis, reliability of information, evaluation of information.*

Постановка проблеми та її актуальність.

Сучасний інформаційний простір є унікальною можливістю одержувати будь-яку інформацію з визначеного питання за умови наявності відповідного інструментарію, застосування якого дає змогу аналізувати взаємозв'язок можливих подій, які вже відбуваються, з інформаційною активністю певного кола джерел інформації

У реальному житті навряд чи можлива ситуація, коли можна розраховувати на повну достовірність інформації. Завжди наявний деякий ступінь невизначеності. Від ступеня достовірності інформації до реального стану інформаційного об'єкта чи процесу залежить правильність прийняття рішень людиною чи системою.

Зумовлена необхідністю вдосконалення наявних форм використання методів кримінального аналізу під час оперативного та кримінального провадження.

На жаль, сьогодні як ніколи є актуальним поняття «інформаційна війна». Всі ми мимоволі стаємо свідками та учасниками різних інформаційних протистоянь - чи то передвиборних перегонів, чи то спроб рейдерських атак, чи то просто просування деяких товарів і послуг у конкурентному середовищі. У класичному розумінні інформаційна війна - це одна з форм інформаційного протистояння, комплекс заходів щодо інформаційного впливу на масову свідомість для зміни поведінки людей і нав'язування їм цілей, які не відповідають їхнім інтересам, а також, природно, захист від подібних впливів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій
Дослідженню теоретичних аспектів достовірності

як загальної властивості інформації присвячені роботи А.О. Аносова, А.О. Білецької, З.М. Бржезьської, Г.І. Гайдурі, Л.О. Данильчук, Р.Р. Дробожура, О. М. Заєць, О. Є. Користін, Н.І. Логінової, В. А. Некрасов, Д. Й. Никифорчук Л.А. Микитенко, З.В. Партики, В.С. Політанського. О. М. Цільмак, Однак нині тривають організаційно-правові зміни в роботі правоохоронних органів, а це зумовлює необхідність продовження наукових розробок у цій сфері в контексті нових умов. Цим обґрунтована поставлена мета щодо розроблення та оприлюднення рекомендацій з удосконалення правових аспектів використання методів кримінального аналізу під час оперативного провадження та досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Кримінальний аналіз є специфічним видом інформаційно-аналітичної діяльності, яка полягає в ідентифікації та якомога точнішому визначенні внутрішніх зв'язків між інформацією, щодо кримінального правопорушення, і іншими інформаційними даними, отриманими з різноманітних джерел, їх використанням у ході аналітичної підтримки планування та проведення оперативно-розшукової та слідчої діяльності.

У процесі кримінального аналізу забезпечують цілеспрямований пошук, виявлення, фіксацію, вилучення, накопичення, упорядкування, порівняння аналіз й оцінку кримінальної інформації, її візуалізацію, та звітування, а також по дальшій постановки завдань [1, 131].

Під час такої діяльності проводиться оцінка інформації щодо злочинця, ходу події, знарядь вчинення злочину, часу та місця його вчинення тощо. Обіг цієї інформації відбувається між оперативниками та слідчими і полягає не тільки в наданні або отриманні інформації, але й в активному її пошуку [2].

В ході виконання замовлення, аналітик повинен завжди враховувати рівень достовірності інформації. Що передбачає достовірність інформації?

Достовірність (validity, adequacy) - властивість інформації бути правильно сприйнятою, ймовірність відсутності помилок, безсумнівна вірність наведених відомостей, які сприймає людина. Таким чином, достовірність - не те ж саме, що істинність. Відомості можуть бути достовірними або недостовірними для того, хто їх сприймає, а не взагалі [3].

Ст. 78 Кримінального процесуального кодексу України визначає достовірними докази такі, що, створені (отримані) за відсутності впливу,

спрямованого на формування хибного уявлення про обставини справи, які мають значення для справи [4].

Відповідно до ч. 1 ст. 79 Цивільного процесуального кодексу достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи. Доказ визнається судом достовірним, якщо в результаті його дослідження та оцінки з'ясовується, що в ньому містяться відомості, що відповідають дійсності. Відповідно до ч. 2 ст. 89 ЦПК суд оцінює достовірність кожного доказу окремо та в їх сукупності. Отже, достовірність доказів, так як іналежність та допустимість доказів є розумовою діяльністю суду, яка здійснюється за його внутрішнім переконанням у результаті дослідження та оцінки [5].

В наукових дослідженнях під терміном достовірність інформації слід розуміти наближеність інформації до першоджерела та адекватне сприйняття об'єкта розгляду суб'єктами системи інформаційного простору [6].

Виходячи із зазначеного достовірною можна назвати таку інформацію, яка не викликає абсолютно ніяких сумнівів, є реальною, справжньою. До неї відносяться такі відомості, які в разі чого можна підтвердити процедурами, коректними з юридичної точки зору, коли використовуються різні документи або висновки експертів, можуть бути запрошені свідки і т.п. Крім того, дані можна вважати достовірними, якщо вони обов'язково посилатися на першоджерело. Однак у цьому випадку виникає проблема визначення достовірності самого джерела інформації.

Перевірка достовірності - процес визначення того, що модель або виконувана імітації точно представляє детальний концептуальний опис, прийнятий розроблювачем. Перевірка достовірності також оцінює ступінь відповідності моделі або імітації змісту і проводиться з використанням прийнятих методів технології програмування.

Оскільки достовірними є лише ті відомості, які співвідносяться з дійсністю, дуже важливим є навик перевірки отриманих даних і визначення ступеня їх достовірності. Якщо оволодіти таким вмінням, то можна уникнути різного роду дезінформаційних пасток. Для цього потрібно в першу чергу виявити, який значеннєвим навантаженням володіють отримані відомості: факторної або оцінної.

Контроль достовірності інформації вкрай важливий особливо в умовах сьогодення. Факти є тим, з чим стикається людина в першу чергу, коли отримує якусь нову для нього інформацію.

Вони іменують вже перевірені на достовірність інформацію. Якщо ж інформація не була перевірена або ж це неможливо зробити, то фактів в собі вона не містить

Предметом такої оцінки при визначенні достовірності доказів, на наш погляд, зокрема, є встановлення:

1) властивостей носія доказової інформації (кваліфікація, компетентність фізіологічні та психологічні якості певного суб'єкта, його заінтересованість чи незаінтересованість тощо);

2) особливостей одержання таким носієм доказової інформації;

3) правомірності способів одержання доказової інформації суб'єктом, (адже одні й ті ж відомості можуть бути отримані різними способами.

4) чи підтверджується певна інформація іншими відомостями.

Виходячи з вищезазначеного можливо зробити висновок, що в ході оцінки достовірності інформації значна увага повинна бути приділена оцінці надійності джерела та можливості отримання інформації певним суб'єктом.

На цьому етапі завданням аналітика полягає у вивченні всієї доступної інформації, а потім, відштовхуючись виключно від фактів, висувати гіпотези, визначати перспективи, давати належну оцінку.

Гіпотеза, висунута кримінальним аналітиком, дає теоретичну посилку, яку необхідно перевірити, щоб переконатися, чи є вона правильною. Такий підхід орієнтує збір інформації за найважливішими параметрами, заощаджує час і кошти, має бути підтверджується доказами чи висновками або за їх допомогою спростовуються, покращує взаєморозуміння та координацію між співробітниками підрозділів правоохоронних органів.

Планування оперативних заходів чи досудового розслідування після ознайомлення з аналітичним звітом, значною мірою залежать від ступеня достовірності інформації, що міститься в цьому документі. Деякі факти можна без жодних вагань вважати достовірними. Інші ж, хоч і правдоподібні, видаються вельми сумнівними. Тому аналітик зобов'язаний приділити особливу увагу достовірності інформації, що наводиться у звіті, і довести до відома осіб, які використовують аналітичний продукт особливості створеного аналітиком документу.

Щодо критеріїв достовірності слід зазначити, вони можуть встановлюватися пошуком відповідей на наступні запитання: чи можливий є факт вза-

галі?; чи не суперечить отримана інформація самій собі?; як співвідноситься нова інформація із тою, що вже відома?; якщо нова інформація не співвідноситься з існуючою, то яка з них є достовірною?

При цьому, як ми зазначали - достовірність залежить від надійності джерела здобутої інформації.

Для оцінки достовірності відомостей, у сукупності із встановленням надійності джерела, було розроблено умовні коди, так звані буквено-цифрові системи. Правоохоронні органи загалом застосовують уніфіковані (міжнародні) стандарти і норми у сфері оцінки достовірності джерел інформації та змісту інформації (4×4), хоча існують і інші види градації (5×5), (6×6) [4].

Так, надійність джерела відомостей позначається відповідними літерами, а достовірність відомостей цифрами відповідно від ступеню градації.

Аналітик повинен вивчати наскільки це можливо всю доступну інформацію, а потім, відштовхуючись виключно від фактів, висувати гіпотези, робити передбачення, давати оцінки.

• Зокрема, він має розглядати такі аспекти злочинної діяльності:

- Хто до неї причетний;
- Що роблять ці особи;
- як вони це роблять;
- де все відбувається;
- коли це відбувалося чи відбуватиметься;
- чому вони так чинять [2]:

Крім того, слід врахувати, що на достовірність може мати вплив істинність відомостей, а й адекватність способів, якими вона була отримана. Недостовірність може розуміти навмисну підготовку даних як помилкових.

Для оцінки надійності джерела відомостей та достовірності самих відомостей було розроблено умовний код, відомий під назвою буквено-цифрової системи. Надійність джерела відомостей відповідно до цієї системи позначається буквами від А до Е, достовірність відомостей цифрами від 1 до 6. Нижче наводиться розшифровка позначень цього коду.

Надійність джерела

А - абсолютно надійне джерело,

Б - зазвичай надійне джерело,

В - досить надійне джерело,

Г - не завжди надійне джерело,

Д - ненадійне джерело,

Е - надійність джерела не можна визначити.

Достовірність відомостей

1. Достовірність відомостей підтверджується даними інших джерел.

2. Відомості, мабуть, правильні.

3. Відомості, можливо, правильні.

4. Сумнівні відомості.

5. Відомості неправдоподібні.

6. Достовірність інформації не можна встановити [2. с. 118].

Як справедливо зазначає Н.Г. Калюжна достовірність інформації безпосередньо пов'язана з її адекватністю, повнотою та об'єктивністю. Дана властивість має дуже серйозне значення, переважно у разі застосування даних для прийняття будь-яких рішень [5, с. 109].

Від ступеня адекватності інформації залежить правильність прийняття рішень людиною або керуючою системою.

Адекватність може виражатися в трьох формах.

Синтаксична адекватність відображає формально-структурні характеристики інформації і не бере до уваги її змістовну частину. На синтаксичному рівні враховується тип носія, спосіб представлення, швидкість передачі інформації.

Семантична (смілова) адекватність визначає ступінь відповідності образу об'єкта і самого об'єкта. На цьому рівні аналізуються ті відомості, які відображає інформація, розглядаються смислові зв'язки. Ця форма служить для формування понять і уявлень, виявлення сенсу, змісту інформації і її узагальнення.

Прагматична (споживча) адекватність відображає відповідність інформації мети управління, яка реалізується на її основі. Ця форма адекватності пов'язана з практичним використанням інформації, з її відповідністю цільової функції діяльності системи.

Отже, інформація є недостовірною, якщо вона не відповідає реальному стану речей, містить такі дані про явища, процеси або події, яких у принципі ніколи не було або ж вони існували, але відомості про них відрізняються від того, що відбувається насправді, спотворені чи характеризуються неповнотою. Достовірною можна назвати таку інформацію, яка не викликає жодних сумнівів, є реальною, справжньою. До неї відносяться такі відомості, які у разі чого можна підтвердити процедурами, коректними з юридичної точки зору, коли використовуються різні документи або висновки експертів, можуть бути запрошені свідки тощо. Крім того, дані можна вважати достовірними, якщо вони обов'язково посилаються на першоджерело. Однак у разі виникає проблема визначення достовірності самого джерела інформації.

Спостерігається така пропорція: чим більшою є кількість подібних відомостей, виведених з різних джерел, тим вищий їхній ступінь достовірності інформації.

Тому в ідеальному випадку достовірною інформацією будуть дані, які не мають помилок, які можуть бути спричинені неповнотою даних через недостатнє вивчення того чи іншого предмету чи явища реального світу або прихованими чи випадковими через навмисні або ненавмисні спотворення змісту даних людиною та збоїв технічних систем при їх опрацюванні та передачі. Вказана обставина породжує проблему щодо оцінки ідентичності інформації, яку використовує людина, тобто її тотожності наявним знанням [7, с. 82]. З огляду на викладене, можна дійти висновку, що достовірність інформації не є її визначальною властивістю, як про це стверджують деякі дослідники, а однією з суб'єктивно-об'єктивних її характеристик та однією із вимог, що висуваються до неї з боку суб'єктів інформаційних відносин.

Висновки. Виходячи з цього і беручи до уваги вище надані дані, потрібно відмітити, що існує необхідність у створенні алгоритму оцінки достовірності інформації. Завдяки алгоритму з'являється можливість досліджувати інформаційні ресурси на наявність впливу на них, своєчасно виявляти проблеми інформаційної безпеки в використовуваних програмних і апаратних засобах, виробляти рекомендації щодо їх усунення, інформувати відповідні підприємства, рекомендувати перевірені рішення до використання на критично важливих об'єктах, організувати і проводити спеціальні навчання на державному рівні.

Створення ефективних механізмів щодо виявлення проявів та попередження можливих негативних наслідків від використання впливу на інформаційні ресурси, а особливо на критично важливі ресурси це стратегічно-важливе завдання сьогоdnішнього дня, реальний шлях попередження масштабних катастроф та забезпечення національної безпеки держави. Обов'язковими компонентами цього процесу мають бути моделі та методи, що дозволять: по-перше, дослідження інформаційних ресурсів на наявність критеріїв за якими оцінюється достовірність інформації.

Література

1. Білоус Р.В. Василичук В.І. Таран О.В. Використання методів кримінального аналізу під час оперативного провадження та досудового розслідування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1 (118) С. 131-136
2. Основи кримінального аналізу : посібник / О. Є. Користін, С. В. Албул, А. В. Холостенко та ін. Одеса : ОДУВС. 2016. 112 с.
3. Достовірність інформації. Юридична енциклопедія : у 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. 1998. Т. 2 : Д-Й. 744 с.
4. Критерії моніторингу достовірності інформації в інформаційному просторі / З.М. Бржезьська, Н.М. Довженко, Г.І. Гайдур, А.О. Аносов. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2019. 1 (5). С. 53-60.
5. Калюжна Н.Г. Адекватність як інтегральна характеристика якості управлінської інформації: теоретичні передумови забезпечення. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 2. С. 108-115
6. Філософський енциклопедичний словник: довід. видання / В.І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: НАН-Інс-т філос.ім. Г.С.Сковороди. Вид-во: Абрис. 2002. 742 с.
7. Молодецька-Гринчук К.В. «Методика виявлення маніпуляцій суспільною думкою у соціальних інтернет-сервісах». *Інформаційна безпека*. № 3(23). С. 80-92, 2016.

Калугін В. Ю.,
orcid.org/0000-0002-2950-2763
професор кафедри кібербезпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Феськов М. М.,
orcid.org/0000-0001-9265-5124
доцент кафедри кримінального права процесу, та
криміналістики
Київського інституту інтелектуальної
власності і права